

FRANKFURT'TA TÜRK İŞÇİ GENÇLİĞİNİN YABANCILAŞMA SORUNU

Erhan Atiker

Almanyada yerleşik Türk işçi ailelerinin yasal sorunu geçici bile olsa bir göç sürecinin içinde bulunmalarına karşın bireylerin oturma statüsünün Federal Alman Cumhuriyeti «Yabancılar Kanunu» çerçevesinde belirsiz kalması ve bu yüzden de Alman yabancılar makamlarının keyfi uygulamalarıyla karşılaştıklarında mahkemelerde kendilerine «Yabancılar Kanunu»nun esnekliği yüzünden hak verilmeme olasılığının bulunmasıdır. Örneğin Almanyada oturan bazı yabancıların sigorta hizmetleri dışında sosyal yardım alabilmek için ilgili devlet kuruluşlarına başvurmalarının, trafik suçu işlemelerinin, «gebelik oluşturan aşıktaşlık» yapmalarının sınırı dışı edilmelerine neden olduğu bilinmektedir¹. Alman makamları «Almanya bir göçmen ülkesi değildir» ilkesinden hareket etmekte ve «Yabancılar Kanunu»nun yabancılar makamlarına geniş kişisel karar yetkisi öngörmesi yüzünden yabancıları hak sahibi kimseler gibi görmeyebilmektedir.

Bu olumsuz yasal koşullar Türk gençlerinde kendilerinin bir eşitsizlik ortamı içinde yaşadıkları izlenimini kuvvetlendirmiştir, gerçekten de bu gençler eğitim çağına geldiklerinde önce yabancı dil sorunuyla karşılaşmışlardır, çünkü aile içinde Almanca konuşmasını öğrenemediklerinden ancak okul çağına gelince, daha şanslı olanları çocuk yuvasına girebildiklerinde, diğer bir kısmı ise Türkiyede okula başlayıp çeşitli yaşlarda ailelerinin yanına getirilip Alman okullarına başladıktan sonra Almanca öğrenmişler ve Almanca dili bakımından Alman yaşlılarından geri kalmışlardır. Ha-

¹ Heinz Harbach, *Internationale Schichtung und Arbeitsmigration*, Hamburg 1976, s. 219.

zırlık sınıfları da yabancı dil sorununu çözmede yeterli olamamıştır, çünkü bir iki yılda Alman öğrencilerin Almanca bilgisi düzeyine erişmenin güçlüğüne karşın Alman öğrencilerle yabancı yaşlıları arasında başarı beklentisi yönünden ayırım yapılmamış ve Türk öğrenciler de özellikle derslerinde Almanca yetersizliğinden geri kalmaları yüzünden çoğunlukla ya özürlüler okullarına (Sonderschule) gönderilmiş, ya da sınıf atlatılmakla birlikte son sınıftan okulu terke mecbur bırakılmışlardır. Bu durumdaki gençler meslek okullarına da devam edememekte ve bu yüzden Almanların yapmak istemedikleri işleri görmek zorunda kalmaktadırlar.

Almanyada ilkokula gitmiş ve başarısızlık göstermiş olan gençlere -ilkokul diploması olmadığından- meslek öğrenme yolu da kapanmıştır ve okuldaki başarısızlıklarından kendilerini sorumlu tuttuklarından ilkokul diploması elde etmek için yeniden çaba göstermekten kaçınmakta üstelik böyle bir olanağın bulunduğunu bile bilmemektedirler². Diğer taraftan kentlerde Türklerin yoğun yerleşme bölgelerinde çocukluğunu geçiren gençler küçük yaştan başlayarak aralarında gruplaşmış ve bu yüzden de Almanca'yı yeterince öğrenememişler bu da onların özellikle ileri yaşlarda Alman arkadaş edinmelerini güçleştirmiştir.

Almanyadaki Türk işçi gençliğinin içinde bulunduğu koşullar bir yabancılaşma sorunu yaratmaktadır. Yabancılaşma anomi (normsuzluk) ortamı içinde yaygınlaşır. Robert K. Merton'a göre anomi bir kültürdeki değerlerden çıkarılan amaçların bunları gerçekleştirilmeye yarayan toplumsal normlarla veya başka bir deyişle kurumlaşmış araçlarla bağdaşamamasından kaynaklanmaktadır³. Bu anlamda anomi bireysel düzeyde yabancılaşmanın boyutlarından biri olarak da gösterilebilir⁴. Ayrıca yabancılaşan birey içinde bulunduğu toplumda meydana gelen olayları değerlendiremez, neye inanacağını

2 Yabancı çocuklarının ve gençliğin durumu için Bkz. -Das Memorandum des Beauftragten der Bundesregierung-, *Stand und Weiterentwicklung der Integration der ausländischen Arbeitnehmer und ihrer Familien in der BRD*, Bonn Eylül 1979.

3 Robert K. Merton, *Social Theory and Social Structure*, London 1968, s. 194.

4 Melvin Seeman, «On the Meaning of Alienation», *American Sociological Review*, Vol. 24 (1959), s. 787.

bilmediğinden kararsızlık içinde ve öngörüden yoksundur veya toplumda değeri olan amaçlara yeterince değer vermez⁵.

Almanyadaki işçi gençliği çocukluk çağını ana, baba veya diğer akrabalarının yanında geçirmiş ve Türk kültürüne özgü değerlerle sosyalleştirilmişlerdir ancak bu süreç kesintiye uğramış ve özellikle okul çağından başlayarak Alman kültürünün etkisinde kalmışlardır. Buna karşılık Türk ve Alman toplumlarındaki değer sistemleri yani kültür değerlerinin öncelik sırası ayrılıklar göstermektedir. Örneğin bugünkü Alman toplumunda kadın-erkek eşitliği özellikle kadınlar tarafından çok önemsenmekteyken akrabalık ilişkilerine Türk geleneklerinde olduğu kadar önem verilmemektedir. Buna karşın gençler çocukluk çağından beri bu iki değişik normlar sistemi içinde bir yandan aileleri diğer yandan ise Alman eğitim kurumları tarafından sosyalleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak «yaşamın anlamı nedir?» sorusuna birbirinden değişik değer sistemleri yüzünden iki topluluk ve kültürde ayrı cevaplar verilmektedir, bu da gençlerin kendilerine izleyecekleri bir yol çizmelerini güçleştirmekte veya olanaksızlaştırmaktadır. Amacı olanlar dahi bunu gerçekleştirme yollarının kendilerine kapalı olduğunu sezmektedir. Almanyadaki Türk işçisinin başlıca amacı, tasarruf-yatırım-geri dönüş gençler için belirsiz bir seçenektir. Özellikle meslek edinemeyenler geri dönüş durumunda beklentilerinin ne olacağını kestirememektedir, çünkü Türkiyedeki yaşam koşulları onlara yabancıdır.

Frankfurt'ta anomiyeye kapılan gençler büyük oyun salonlarında otomatik rulet makinalarına alışmakta ve anlamsız dünyalarındaki boşluğu makinayla oyun oynayarak gidermeye çalışmaktadır. Görünüşte amaç rizikoya girmek ve para kazanmaksa da devamlı kaybeden oyuncu aslında kazanç beklentisi olmadan oynamaktadır. Bu gibi gençlerin aileleri ile bağları kopmakta, yalnızlığa ve son çare olarak suç işlemeye kadar sürüklenmektedirler. Bir örnek, Ali mülâkat yılı olan 1988 de 23 yaşında olup on yıldan beri Almanyada bulunmakta ve beş yıldan beri çalışmaktadır, çalışma süresi içinde kazandığı yaklaşık yüzbin Mark'ın ellibin Mark'ını oyun salonundaki otomatik ruletlerde kaybeder ve ayrıca bu yüzden de bankaya onbeşbin Mark borç yapar :

5 Seeman, a.g.m., s. 786-788.

«Burada kalan hayatından memnun olmaz, böyle yerlere düşen, böyle tip yere, insanı her pislığe çekiyor, alışkanlıklar insanı oğlunu esir etmiş, hep kötü yolda sürükler ... buraya bir düşenin kurtulması biraz zor, her pislığe girer ... (Almanlarla) Arkadaşlık kurulur ama biz onların yaşantısına ayak uyduramayız ... 18 yaşına bastıma ana baba tanımıyorlar, biz herşeyden önce müslümanız, anamızı babamızı bir köşeye atamayız ... Böyle yerler beni ailemden de kötü etti, ailemin yanında daha mutluysam şimdi yalnızlık beni daha da kötüye sürüklüyor ... istediğim şeyi yapamıyorum can sıkıntısından buralara düşüyoruz, moral bozuntusundan ... Böyle yere düşen hiç insanın aklına kız gelmiyor hastalığın en büyüğü bu ... burada namus diye birşey yok ... ya bir pislığe düşeceğim ya kendimi öldürecekim...»

Adı geçen genç kumarı bir ruh hastalığı olarak görmektedir ancak kumar alışkanlığı hastalığın nedeni değil sonucudur, asıl nedenlerden birinin ise anomi olması olasılığı büyüktür çünkü amaçlarını gerçekleştiremediğini belirtmekte ve Alman toplumunda Türk toplumundaki gibi bir ahlaki düzenin olmamasından yakınmaktadır, yalnızlıktan kurtulamamakta ve (anomi türündeki) intiharı bile gözünde canlandırabilmektedir.

Almanyada yetişen gençler dil sorunları, ırkçılık ve yabancılara karşı olumsuz önyargılardan ötürü Alman yaşlılarıyla içten ilişkiler kuramamakta ve yıllardır Almanyada yaşamalarına karşın yabancılıktan kurtulamamaktadır ancak geniş anlamıyla yabancılaşıma sadece yabancılardan içine düştüğü bir durum olmayıp bir ileri sanayi ülkesi olan Almanyada da toplumda yaygınlaşmıştır. Üretim ilişkilerinden kaynaklanan yabancılaşıma bir yana insanın kendi kendisine yabancılaşıması sanayi ülkelerine özgü bir olgudur. Bu yabancılaşıma türü bireyde aşırı norm baskısı sonucunda ortaya çıkar⁶. Türk gençlerinin içine düştüğü anomi türündeki yabancılaşımda ise bunun aksine norm baskısı zayıf kalmaktadır. Bu iki ayrı türde yabancılaşıma bireyler karşılıklı eyleşime geçtiklerinde kendi kendisine yabancılaşımış yani norm baskısı yüksek olan Almanlarla üzerlerinde aynı normların etkisi görece olarak zayıf kalan yabancılardan anlaşma sorunu ortaya çıkmaktadır. İlk bakışta Almanlarla konuşma yoluyla

6 Hans Peter Dreitzel, *Die gesellschaftlichen Leiden und das Leiden an der Gesellschaft*, Stuttgart 1968, s. 365.

yabancı bireylerde yabancılaşmanın azalacağı akla gelebilir ancak yabancı aleyhtarlığının etkisiyle konuşma yoluyla yabancılaşmanın artması olasılığı da bulunmaktadır. Yabancı bireyler Almanlarla ilişkilerinde kendilerine karşı basma kalıp önyargılar (stereotyp) itikisiyle davranılması nedeniyle onlarla içtenlik kuramaz ve bir kendiliğindenlik (spontaneity) haline de giremezlerse yeniden yabancılaşma duygusuna kapılacaktır⁷. Demek ki yalnız Almanlarla ilişki kurmak yetmemekte, bu ilişkilerin yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Alman toplumunun içinde bulunduğu türden yabancılaşma ve yabancı aleyhtarlığı ise bunu büyük ölçüde engellemektedir.

Aynı ülkede yaşamalarına karşın Türk ve Alman gençlerinin dünyaları değişiktir, çünkü aralarında kültür, topluluk ve kişilik açısından farklar bulunmaktadır⁸. Gençlerin dünyasını oluşturan tecrübeler ard plânda onların tutum ve davranışlarına yön verir ancak dünyaları ortak olmayan bireyler birbirlerinin eylem ve davranışlarına anlam vermekte güçlük çekerler. Örneğin, Alman gençleri Türk kadınlarının Almanyada neden başörtü taktıklarını, kızların arkadaşlarıyla biryere gitmek için neden ailelerinden izin almak zorunda olduklarını kendilerine Türk toplumu biraz tanıtılmadan anlayamamaktadır. Buna karşın Türk kızlarının aileleri bu gibi adetleri doğal saymakta ve Almanların niçin kendilerini yadırgadıklarını kavrayamamaktadır. Yabancılaşma sorununun çözümü için ise Türk ve Alman gençlerinin dünyalarının benzerlik kazanması gereği ortaya çıkmaktadır ancak bu kez de Türk gençlerinin kendi toplumları içinde yabancılaşması sorun olmaktadır.

Almanya işçi göçü geçici nitelikte olmasaydı göçmen azınlıkların tek yanlı bütünleşme (monistische Integration) yoluyla toplum potasında eritilmesiyle yabancılaşma sorununa çözüm aramak gerçekçi olmayan bir tutum sayılmazdı ancak Türk gençleri için bir geri dönüş olasılığının bulunması ve zamanının belirsizliği bu tür yaklaşımları engellemektedir. Buna karşın Alman toplumunda

7 E. Goffman aynı toplum içindeki bireylerin dahi karşılıklı eylem sonucunda kendiliğindenlik sağlanamadığı takdirde yabancılaşma duygusu içine girebileceklerini saptamıştır. Bk. «Alienation from Interaction», Human Relations, Vol. 10 (1957), s. 47-60.

8 «Dünya» J. Habermas'ın «Lebenswelt» kavramıyla eş tutulmuştur, Bk. Theorie des kommunikativen Handelns, Frankfurt/M 1985. Bd. 2, s. 214.

yabancıların kültürel etkisine karşı toplumun kimliğinin korunmasına Berlin, Frankfurt/Main gibi yabancıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde sorun olarak bakılmaktadır.

Frankfurt'taki Türk gençleri arasında bu bankacılık ve endüstri merkezine çeşitli yaşlarda gelmiş bulunmalarından ve arkadaşlarının Türk veya Alman olmasından doğan ayrılıklar bulunmaktadır. Türkiyede ortaokul, lise ve dengi okulları bitirip Almanyada meslek okullarına devam edenlerle daha küçük yaşta Almanyaya gelip ilkokula gitmiş olanlar birbirinden değişik tipte kişilikler oluşturmaktadır. Türklerin yoğun olarak yerleşik bulunmadığı yerlerde Alman arkadaş çevresinde yetişen gençlerin Alman toplumuna daha iyi uyum sağladıkları ve başarılı oldukları görülmektedir. Ancak az sayıdaki bu gençler kendilerini ne Türk ne de Alman gibi hissetmektedirler.

Örneğin Almanyada doğan ve 17 yaşında bir genç kız olan Zeynep çocuk yuvasında Almancayı küçük yaşta öğrenmiştir ve liseye devam etmektedir. İslâm dininden kaynaklanan davranış normlarını kadın özgürlüğünü kısıtlayıcı olarak bulmakta ve Almanların bu konudaki eleştirilerine katılmaktadır. İncilin içeriğini değil ama nasıl yorumlandığını öğrenmek istediği için okuldaki din derslerine de katılmaktadır, islâmi din derslerine de girmiş ancak dua ezberlemekten hoşlanmamıştır. Türkçe dersi görmesine karşın Türkçeyi iyi konuşmamaktadır, günün birinde ise Türkiyeye dönmek ister, (Almancadan tercüme) :

«En çok sorunu olan kızlar. Ebeveynler kızların (Alman toplumuna) çok fazla uymasından ve istediklerini yapmasından korkuyor. Bir erkek çocuk ise istediği gibi yaşar ebeveynler korkmuyor, kızlarda ise bu yok. Özellikle Almaya özgür bir ülkedir ... Bu aşırı korku kızların da bu özgürlüğü istemesinden, erkek çocuklar ise buna sahip».

Bir Doğu Anadolu kentinde doğup 13 yaşında Almaya'ya gelen ve 24 yaşında bir genç kız olan Fatma ise Frankfurt'ta ilkokulda başarısız kahr ama oturdukları yerde Türkler çok az bulunduğundan Alman arkadaşlar edinip Almanca öğrenir, dışarıdan ilkokulu ve sonra da meslek okulunu bitirerek çalışmaya başlar, Alman arkadaşlarına öyle uymuştur ki önce kendisini bir Alman gibi sezinler

oysa günün birinde aynı mahallede oturan bir Alman genci yaklaşır ve ona «Almanyada ne arıyorsun burada sen, kendi ülkeneye git orada sana başka türlü davranırlar, buradaki gibi özgür olamazsın» der. Bu çelişkili sözler genç kızın Almanlara olan güvenini birdenbire sarsmış ve ne Türk ne de Alman olmadığı kuşkusunu uyandırmıştır, zira kendisinin Türkiye üzerindeki görüşleri de olumsuzdur :

«Türkiyeyi pek az tanıyorum ... ben orada yaşayamam ... kadınlar için daha zor. Burada çok serbestsin. Freiheit (özgürlük), burada alışmaşız serbest olmaya, kimle konuştuğunu kimse sormuyor.»

Evlenmeyi düşünmemekte ve öncelikle daha iyi bir meslek öğrenmeyi amaçlamaktadır. Görüldüğü gibi kendisi için meslekte başarıya ulaşmak evlenip yuva kurmaktan daha önemlidir. Bu ise Türk gelenekleriyle çelişkiye düşmektedir. C. Wright Mills'e göre «Kişiler bazı değerleri üstün tutarlar ... üstün tuttıkları değerlerin bazı tehditlerle karşı karşıya kaldıklarını gördükleri zaman ise kendilerini bir bunalım içinde bulurlar...»⁹ Bu tip bunalımlar anomiden kaynaklanmaktadır dolayısıyla Alman toplumuna uymuş olan Zeynep ve Fatma'nın Türkiyede yaşadıkları takdirde topluma uyumluluk sağlamakta güçlük çekmeleri ve bunalıma düşmeleri olasılığı büyüktür.

Yukarıdaki az bulunur örneklerin tersine Frankfurt'ta aile bas-kısı altında tutulan, meslek öğrenmelerine, kendi seçtikleri bir arkadaş çevresi edinmelerine aileleri ile bağlarının kopacağı kaygısıyla izin verilmeyen genç Türk kızlarının çoğunlukta olduğu sanılmaktadır. Örneğin 13 yaşında Almanyaya getirilen Ankara doğumlu Songül 22 yaşında olup aile sorunları yüzünden ilkokulda devamsızlık göstermiş, ne Almanca ne de özendiğı terzilik mesleğini öğrenebilmiştir. Bütün sözdinlerliğine karşın babasından ayrı yaşayan annesi tarafından evlendirilmeye karşı çıkar: «Annem ... biraz sıkıyordu beni, arkadaşlara gitmeme falan müsaade etmiyordu. Genellikle evde oturuyordum, evlilik konusunda anlaşmazlık çıktı, o yüzden de ayrıldık annemle ...» Annesi Türkiyeye dönen Songül birbuçuk ay sonra bir Türk genciyle tanışarak evlenir, Türkiyeye geri dönmeyi düşünmemekte ve Türkiyede kendisini bir yabancı gibi sezinlemektedir. Diğer yandan Almancasının da yetersiz olması nedeniyle evlendikten sonra bile Alman ailelerle komşuluk ilişkileri kuramaz.

9 C. Wright Mills, Toplumbilimsel Düşün, Ankara 1979, s. 20.

Çoğu kez Almanların kendisine sert gözlerle bakmasına üzülme-
tedir. Yukarıda görüldüğü gibi Almanyadaki gençlerin ana-babala-
rıyla olan kuşak çatışması Türkiye'dekine göre pek daha büyük bo-
yutlara ulaşmaktadır, çünkü bu çatışma Doğu-Batı kültür çatışma-
sıyla daha da büyümetedir.

Aşağıdaki örnekte yabancılaşma ne Türk ne de Alman olmanın
bilincine varamamaktan kaynaklanmakta ve özbenlik sorunu oluş-
turmaktadır. Sekiz yaşında bir Doğu Anadolu kentinden Almanyaya
gelen ve 21 yaşında olan Derviş Türkçeyi Almanyada komşu olduk-
ları Türklerden öğrenir, ilkokulda önce başarı gösteremez ancak ai-
lesi Türklerin az sayıda bulunduğu bir yörekente yerleşince Alman
arkadaşları ile oynayarak Almancayı öğrenir ve okulda başarı gös-
tererek liseye geçer bu yaşlarda yabancı aleyhtarlığına karşı duyar-
lılık kazanır. Kadın özgürlüğünden yanadır ve islâm dinini başörtü
gibi kuralları yüzünden kız çocukları için Alman toplumuna uyum
sağlamak açısından sakıncalı bulmaktadır. Karşı cinsle kolayca iliş-
ki kurabildiği için evlenmeye gerekse duymaz, her iki durum ara-
sında ayrılık gözetmemektedir. Türkiyede kendini bir yabancı gibi
sezinler, Almanyada ise bütün uyumluluğuna karşın salt kendisini
iyi tanıyan Alman arkadaş grubu arasında yabancı olduğunu algı-
lamaz: (Almancadan)

*«Kendimi yabancı hissettiğim zamanlar da işte oluyor. Arkadaş-
larım arasında yabancı değilim, başkalarıyla temasa geçince ise on-
lar için ben daima bir yabancıyım, bu da değiştirilemez.»*

Bir orta Anadolu kentinden on yaşında Almanyaya gelen ve 21
yaşında bir genç olan Hasan ise Alman toplumuna uyumluluk bakı-
mından yukardakine ters düşen bir örnek oluşturmaktadır. Alman-
yada ilkokula beş ve altıncı sınıflarda türkçe ağırlıklı olarak devam
eder ve Kur'an kurslarına gönderilir ancak okulda ve meslek öğreni-
minde başarı gösteremez. Cuma namazlarına gitmektedir. Araba sü-
rerken iki kez başka sürücülerle döğüşerek gençlik suçu işlemiştir.
Ağır bulduğu bir ambar işinde çalışmaktayken işyerine yabancı düş-
manı olarak nitelediği yeni bir şef atanması yüzünden işten çıkarak
işsiz kalır. Ailesinden maddi destek görmediği için çıraklık öğreni-
mini yarım bırakmıştır. Alman arkadaşlar edinir ama onlarla içten-
lik kuramaz. Bu örnekte Alman toplumuna uyumsuzluk ve başarısız-
lık açıkça birarada görülmektedir.

Türkiyede okul bitirerek Almanya'ya gelip bir mesleğe yönelenler de öncekilerden ayrı tipte kişilikler oluşturmaktadır. Örneğin, bir orta Anadolu kentinde endüstri meslek lisesini bitirerek 17 yaşında Almanya'ya gelen ve 25 yaşında bir genç olan İlhan Almanca ve meslek kurslarında başarı gösterir. İş konuşmaları için Almancasının yeterli olmasına karşın ne yerel lehçeyi öğrenebilir ne de Almanlarla arkadaşlık kurabilir, Alman toplumuna uyumluluk sağlayamaz ve anomiyeye kapılır: «Türk arkadaşlarım var, Türkçe daha kolay. Alman arkadaşlar da var, tam derdini anlatamıyorsun ... Bir yere gittiğin zaman kendini yalnız hissediyorsun. Ara sıra Alman arkadaşların olması lazım, onların sorunlarıyla kendi sorunlarını karşılaştırman lazım. Onların yaşama sistemiyle bizim yaşama sistemimizi kıyaslamak gerekir ... Topluluk meydana getirirken de görüşlerin ortaya konması lazım ... senin görüşlerine uygun oluyorsa ... bakıyorsun gerçeklere daha yakın, kabul edebiliyorsun.» Bu sözler yabancılaşmadan kurtulmak için Almanlarla rıza yoluyla ortak bir dünya oluşturmanın önemini vurgulamaktadır.

Güneydoğu Anadoludan 1983 yılında Almanya'ya gelen ve 17 yaşında olan Yılmaz laborant okuluna gitmekte ve kültür ve kuşak çatışması bakımından çelişkili bir örnek oluşturmaktadır :

«Onların (Almanların) içerisine pek girmiyorum. Yaşantı diye birşey yok. Aile saygısı diye birşey yok ... Babamın beni kendi çağında yaşatması, benim de aynı şekilde ayak uydurmama istemesi, dünyanın kendi bildiği gibi durduğunu sanıyor ... Bir ay önce aradaki anlaşmazlıktan dolayı yalnız oturmaya karar vermiştim sonra tekrar babamın yanına gittim ... Evlilik konusunda anlaşmazlık çözülebilir. Genellikle bakire olmasına istiyorum, Alman kızları olabilir. İslâm kültürüyle kavrulmuş bir Alman kızıyla evlenmek isterim. Bazı Türklere bunu anlatmak kolay değil ... Mümkün olduğu kadar dönmek istiyorum. Her an basacakmış gibi, her an baskı içindeyiz. Onlarla (Almanlarla) konuşarak anlaşmaya çalışıyorum. Bazı konularda onların kendilerini üstün olarak görmeleri ... Birçok hareketler gördüğüm oluyor ... Bize karşı olan davranışlarında bile belli olabiliyor. Tepki gösterdiğim zamanlar da oluyor, dövüşe kadar da gidiyor.»

Yılmaz'a göre Almanların yaşam dünyası gelenekten yoksundur. Buna karşılık babasının gelenek içerikli dünyasına olumsuz tavır

takır. Sosyal değişmeyi arzu etmekle birlikte değişen dñyanın veya kişinin gevreinin eski gevreye benzerlik göstermesi de gerekmektedir. Bu tutum evlenme dñřncesinde de açığa çıkar. Bir Alman kıızıyla evlenmesi kendisine çağdaş bir kişilik kazandırmayı kolaylaştıracaktır ancak bu değişiklik yñzñnden islām kñltñrñnñ içinden sñkñp atmak zorunda kalmamalıdır bu nedenle evleneceği Alman kıızının islāmıyete sempati göstermesini arzu eder. Yalnız bu konuda babasından ve yakın çevresinden anlayış gñreceęini sanmamaktadır. Gñnlñk yaşamda ise kendini bñyñk bir gñvensizlik ve sanki suç işlemiş gibi yakalanma korkusu içinde bulmaktadır. Bu nedenle vatana geri dñnñęñ ozlemektedir. Almanların kññmseyici davranışlarına bazen sert tepki gñsterir ve onlarla konuşarak anlaşma girişimleri bñtñn iyiniyetine karşın olumlu sonuç vermez, ñnkñ onlardan anlayış gñrmemektedir.

Yukarıdaki rñrneklerden gñrñldñęñ gibi Almanyadaki Tñrk gençleri hem Tñrk hem de Alman topluma uyumluluk sağlayarak yabancılaşma sorunlarının gñzñmñ için birbirine ters dñřen rol beklentilerini karşılamak zorunda kalmaktadırlar. Bu gñlñkten sıyrılmak için iki kñltñrden birini ۆstñn tutmak onlara daha kolay gelmekteyse de iki topluma birden az veya çok yabancılaşmadan kurtulamamaktadırlar. Almanyada yetişen ve okulda başarı gñsteremeyen gençlerin ne Tñrkeyi ne de Almanyayı yeterince konuşamaması yabancılaşmanın hem nedeni hem de sonucudur.

Kñltñr ve toplumlar birbirinden ۆstñn tutulduğu sñrece Tñrk ve Alman gençleri arasında anlaşmayı sağlayacak bir zemin ve ortak değerler oluşturmak engellerle karşılaşacaktır. Bu arada nasılı ki Alman toplumu içinde bir yabancı aleyhtarlığı olgusu bulunuyorsa bir Alman aleyhtarlığının da varlığına işaret etmek gerekir. Rñneęin, bir ocuk babası oğlunu Kur'an kurslarına gñnderir, ocuk yetiştikten sonra bir Alman kıızıyla ilişki kurup evlenmek isteyince babası oğlunun bir Almanla evlenmesine kesinlikle karşı çıkararak bñtñn ilişkilerini keser. Bu anlaşmazlıkta iki kuşak arasında ahlāk anlayışındaki ayrılıklar da rñnemli rol oynamaktadır.

Tñrk gençleri iki kñltñr ve topluluk arasında sentez kuramakta ve yalnızca bir «cephe»ye yñnelmektedirler. Bu gençlerin her iki toplum arasında bir seçim yapmaya doğru yñnlendirildikleri de sñylenebilir. Rñneęin genç kıızlar ya aile baskısı altında evde otur-

makta veya herhangi bir şekilde bu baskıdan kendilerini kurtarıp karşı «cephe»ye geçmektedirler. Burada Alman toplumunun Türk kültürüne karşı kapalı oluşu da önemli rol oynamaktadır.

Empirik veriler Türk işçi gençliğinin bir güvensizlik ortamı içinde bulunduğunu ortaya sermektedir. Diğer taraftan Alman arkadaş grubu içinde yetişen gençlerin anavatanla bağları gevşemiş ama yine de içselleştirilmiş birtakım kültür değerleri kaybolmamıştır. Verilen bilgilere göre gençler arasında Almanlarla topluluk kurmaktan kaçınan bir azınlık kesim bulunmakta olup bunlar da genellikle Kur'an kurslarında yetiştirilmiş bireylerden oluşmaktadır. Türk kızlarının büyük çoğunluğu ise Türk gelenekleriyle terbiye edilmiş olup boş zamanlarındaki davranış ve eylemlerinden de ailelerine karşı sorumlu tutulmaktadırlar. Diğer taraftan belli bir serbestiye sahip olanlar kolayca Alman arkadaş grupları içine girebilmekteyse de grup dışında başkaları tarafından yabancı aleyhtarlığına maruz kalmaktadırlar. Dolayısıyla ortak boş zaman faaliyetleri ve Almanlarla birlikte grup oluşturmak bütünleşme yolunda atılacak ilk adımdır ve bu da değer sistemlerinin ve kişisel amaçların toplumsal çevreye uydurulması sürecidir.

Ancak asıl sorun en geniş anlamıyla gereksemeleri karşılayıcı kurumlaşmış araçlarda yatmaktadır. Buraya öncelikle her gence kolayca sağlanması gereken oturma ve çalışma güvencesi yani -oturma ve çalışma izni yerine- Almanyada oturmaya ve çalışmaya için yasal hak verilmesi girer, ancak böylece gençler geleceğine yönelik plân yapma olanağına kavuşabilirler. Ayrıca çocuk yuvası, okul ve işyerlerinde yabancılara karşı olumsuz önyargıları önleyici bir kurumlaşmaya gidildiği takdirde amaçlar ve araçlar arasındaki tutarsızlık büyük ölçüde azalacak ve anomiyeye set çekilebilecektir. Son olarak ise yabancılar için Almanyada en azından yerel seçimlere katılma hakkının yabancılaşma sorununun çözümü için gerçekleştirilecek kurumlaşma açısından çok etkin bir araç olacağını belirtmek gerekir.

